

LUOKĖS MOKYKLŲ

ISTORIJA

SOFIJA GEDIMIENĖ,
EGLĖ KUČIKIENĖ

Dešinėje – Luokės vidurinės mokyklos II laidos mergaitės su auklėtoja Dana Jatulyte. 1954 metai. Fotografas nežinomas. Nuotrauka iš Aldonos Bakšanskaitės rinkinio

Mokykla¹ Luokėje tikriausiai praėjo tokį patį kelią, kaip ir daugelis kitų šio regiono miestelių mokyklų.

XVII a. pr. parapiinės mokyklos buvo pradėtos steigti prie bažnyčių. Jose vaikai turėjo būti mokomi „Tėve mūsų“, „Sveika Marija“, pagrindinių tikėjimo dalykų. Buvo siūloma pamokyti juos ir pradinio rašto, gramatikos bei kitų dalykų – atitinkamai pagal moksleivių amžių ir sugebėjimus. Vaikus mokė klierikai, kunigai ar kunigų samdyti mokytojai.

1646 m. vyskupas Jurgis Tiškevičius Apaštaliniam sostui pranešė, kad Žemaičių vyskupystėje prie visų parapiinių bažnyčių yra mokyklos. 1648 m. spalio 18 d. Luokės bažnyčios generalinėje vizitacijoje rašoma, kad buvęs mokytojas mirė, mokykla stovi tuščia, bet savo namuose apie 10 vaikų moko vargonininkas. Nurodoma surasti mokytoją, suremontuoti mokyklą ir šventorių. Taigi mokykla Luokėje buvo įkurta dar prieš 1648-uosius metus ir ji turėjo savo pastatą.

1677 m. vizitacijoje rašoma, kad mokykla sena, apgriuvusi, bet veikianti. Mokiniams buvo privalu ne tik mokytis, bet ir dalyvauti bažnytinėse procesijose.

Didelę įtaką mokykloms darė politinė ir ekonominė krašto padėtis. Per karus, nederlius, badmečius ir epidemijas vaikai į mokyklas nesirinkdavo, taigi mokyklos veikdavo su pertraukomis. Kadangi tokios negandos šalį ištikdavo dažnai, tai ir pertraukos mokyklų darbe nebūdavo retos.

Po XVIII a. pradžioje vykusių karų šalis atsigavo labai sunkiai. Iro Lenkijos-Lietuvos valstybė, stiprėjo Maskvos įtaka. Po Trečiojo Abiejų Tautų Respublikos padalijimo Žemaitija, kaip ir beveik visa kita Lietuvos teritorija, atiteko Rusijai. XVII a. pab. – XVIII a. į mokyklas skverbėsi lenkų kalba, nors parapiinėse mokyklose vieni poterius kalbėdavo žemaitiškai, kiti lenkiškai. Būta ir lietuviškų giesmių tekstų. Pirmas elementorius su lietuviškais tekstais pasirodė apie 1760-uosius metus. Tai iš lenkų kalbos išverstas „Mokslas skaitymo rašto lietuviško dėl mažų vaikų“.

XIX a. pr. lietuvių kalbos dėstymas parapiinėse mokyklose jau nebuvo numatomas, nors kai kuriose mokyklose (Plungės, Alsėdžių ir kt.) gimtoji kalba dar buvo dėstoma. Buvo mokoma tik lenkų ir rusų kalbų. Po 1831 m. sukilimo parapiinėse mokyklose rusų kalba tapo privaloma.

1836 m. parapiinės mokyklos reorganizuotos į valdines. Po ilgų prašymų nuo 1841 m. tik Telšių vyskupijai leista prie bažnyčių vaikus mokyti liturgijos ir skaityti lietuviškai. Padėtis pagerėjo vyskupo Motiejaus Valančiaus laikais. M. Valančius reikalavo, kad prie kiekvienos bažnyčios veiktų parapiinė mokykla, todėl tokių mokyklų sparčiai daugėjo.

Luokės mokyklos mokytojai ir auklėtiniai 1945–1946 metais. Centre sėdi direktorius Žilinskas, šalia jo dešinėje stovi Laima Bagužaitė-Piliutienė, kairėje – mokytoja Bagužienė, prieš ją stovi Danguolė Bagužaitė, mokytojas Dunauskas. Fotografas nežinomas. Nuotrauka iš Nijolės Leinartaitės-Lukauskienės rinkinio

Parapiinės mokyklos buvo uždraustos tik po 1863 m. sukilimo. Tada liko tik valdinės ir jose lietuvių kalbai vietos jau nebebuvo.

Tokia valdinė mokykla Luokėje atidaryta 1851 metais. Yra pagrindo manyti, kad ta valdinė liaudies mokykla turėjo savo pastatą. Jame vėliau veikė pradinė mokykla, tiksliau tik dalis jos, nes visa netilpo, o vėliau, kai buvo pastatyta nauja mūrinė mokykla, senajame pastate veikė žydų mokykla, sovietmečiu gyveno mokytojai, veikė vaikų darželis. Vėliau tą pastatą privatizavo R. Žukauskas. Galop tas namas buvo nugriautas².

Žinių apie Luokės mokyklą iki XIX a. turima labai maža. Tikėtina, kad čia vyko tie patys procesai, kaip ir visose kitose Žemaitijos parapiinėse mokyklose. Statistiniai duomenys rodo, kad 1804 m. Luokės parapiinėje mokykloje mokėsi 26 mokiniai, 1805 m. – 23, 1807 m. – 18, 1808 m. – 15, 1809 m. – 22, 1810 m. – 27, 1811 m. – 24, 1812 m. – 17, 1813 m. – 18, 1814 m. – 20, 1815 m. – 24, 1822 m. – 78, 1827 m. – 38, 1828 m. – 27, 1830 m. – 27, 1831 m. – 26.

1820 m. Luokės mokykloje mokėsi 6 vaikai. Mokytojas Kaspars Kazlauskas juos mokė skaityti ir rašyti lenkiškai, katekizmo, aritmetikos, gramatikos ir geografijos. Istorikės Aldonos Prašmantaitės knygoje apie Žemaičių vyskupą Juozapą Arnulfą Giedraitį³ pateikiami duomenys apie mokyklas iš Žemaičių vyskupijos parapijų vizitacijos aktų. Iš jų sužinome, kad 1820–1821 m. Luokės mokykla veikė parapijos prieglaudos patalpose ir buvo išlaikoma klebono. Mokytoju dirbo Jonas Vaškevičius. 1827, 1828 m. Luokėje mokytojavo mokinys Petras Bukontas. Abiem atvejais nurodoma ir mokyklose dėstomi dalykai – skaitymas, rašymas, skaičiavimas,

gramatika, lenkų ir lotynų kalbos, katekizmas, dorovė, istorija. Palyginti su kitomis mokyklomis, Luokėje dėstomų dalykų buvo daugiau.

Nuo 1851 m. iki 1863-ųjų sukilimo Luokės mokyklą lankė: 1851 m. – 41 mokinys, 1853 m. – 7, 1854 m. – 13, 1857 m. – 45, 1858 m. – 22, 1859 m. – 48, 1860 m. – 31, 1861 m. – 32, 1862 m. – 55.

Po 1863 m. sukilimo Žemaitijoje visos papapinės mokyklos buvo uždarytos ir veikė tik valdinės pradžios mokyklos. Nuo 1864 m. iki 1904 m. tose mokyklose buvo dėstoma tik rusiškai, mokytojais galėjo dirbti tik stačiatikių religiją išpažįstantys asmenys, kurie dažniausiai būdavo atkelti iš tolimų Rusijos gubernijų. Jie nemokėjo lietuvių kalbos, o vaikai nesuprasdavo rusų. Į tokias mokyklas valstiečiai leisdavo tik berniukus, nes, pramokus rusų kalbos, jiems būdavo lengviau tarnauti kariuomenėje.

1905 m. rudenį Luokėje veikiančioje vienklašėje valdinėje pradžios mokykloje mokėsi 68 mokiniai. Mokykla turėjo tris skyrius. Buvo dėstoma tikyba, skaitymas rusiškai, rusų kalba, slavų kalba, aritmetika, dailė, rašymas, dainavimas, vaizdus mokymas.

Uždarius papapines mokyklas, valstiečiai savo vaikus lietuviškai skaityti mokydavo patys namuose arba jiems samdydavo mokytojus (daraktorius). Jie mokydavo vaikus lietuviškai skaityti, tikybos, rašyti, aritmetikos. Tokį slaptą gimtosios kalbos mokymą skatino ir vyskupas M. Valančius.

Dažnai daraktorių vadovėliu tapdavo Prūsijoje išleista ir knygnešiu į Lietuvą atgabenta M. Valančiaus knygelė „Pasakojimai Antano tretininko“. Slaptos daraktoriinės mokyklos buvo persekiojamos, bet bausmės, susekus tokias mokyklas, nebūdavo labai griežtos. Be to ir skundų mažai atsirasdavo. Iš Luokės apylinkių yra žinoma tik viena į apygardos teismą pakliuvusi su daraktoriais susijusi byla. Ji nagrinėta 1886 m. kovo 12 dieną. Tada Povilas Paulauskas iš Petraičių kaimo už 11 vaikų mokymą buvo nubaustas 1 rublio bauda.

Po 1905 m. revoliucijos caro valdžia buvo priversta daryti nuolaidas įvairiose imperijos gyvenimo srityse, taip pat ir švietime. Atsirado galimybė mokyklose dėstyti lietuvių kalbą, nors iš pradžių tai ir nebuvo privalomas dalykas, tai yra jis nebuvo įtrauktas į mokymo programas.

1906 m. buvo sudarinėjamos programos „pradedamosioms mokykloms“. Jose nurodytas savaitinių pamokų, skirtų įvairiems dalykams, skaičius. Didžiausias valandų skaičius tekdavo rusų kalbai.

„Pradedamosios mokyklos“ struktūra buvo tokia: 2 klasės, bet pirmoje klasėje – 3 skyriai, o antroje – 2. Dėstomi dalykai:

1937 m. Luokės mokyklos auklėtiniai ir mokiniai po 4 skyriaus baigimo. Dešinėje sėdi mokytojai Miknevičiai, kun. Tyla, atstovas egzaminams mokytojas Gaučys. Priekyje sėdi (pasipuošusi tautiniais rūbais) Regina Stonkutė. Fotografas nežinomas. Nuotrauka iš Reginos Stonkutės-Žukienės archyvo

pirmoje klasėje – religija, rusų kalba, lietuvių kalba, aritmetika, giedojimas; antroje klasėje – religija, rusų kalba, lietuvių kalba, aritmetika, istorija, geografija, gamtos mokslas, „geometriškas braižinys“, giedojimas⁴. Tuo laikotarpiu mokytojų, galinčių dėstyti lietuvių kalbą, nebuvo daug.

Luokėje 1905–1907 m. mokytojas buvo rusas. Mokyklą lankė apie 50 vaikų. Kai 1907 m. dirbti į Luokę buvo pakviestas mokytojas lietuvis, mokinių skaičius išaugo iki 95 (tarp jų buvo 30 mergaičių). Tais metais nuo rugsėjo 1 d. pradėjęs dirbti mokytojas J. Palukaitis buvo atkeltas iš Kretingos⁵. Patalpose, kuriose veikė Luokės mokykla, vietos buvo nedaug. Dėl šios priežasties kasmet į ją nepriimdavo po 30–50 norinčių mokytis vaikų.

1908 m. rugpjūčio 8 d. „Vilniaus Žinios“ (Nr. 176) išspausdino gana didelį straipsnį apie Luokės mokyklą (pasirašė Mokytojas J. P., tikriausiai tai tas pat Palukaitis). Jame rašoma (kalba netaisyta): „Vietinė mokykla įkurta 1865 metais⁶. Praleidus 11 mokytojų, 1907 m. sulaukė mokytojo – lietuviu. Štai skaitlinės, kurios parodo kiek lankė mokinių, tuoj atidengus mokyklą: 1866 metais mokinių buvo 34 (tarp jų 2 mergaitės), iš jų 24 pastojio mokyklon tik sausio–vasario mėnesyje. 1867 met. buvo 23 mokiniai, 1868 m. – 33, 1869 m. – 44 (tarp jų 4 mergaitės), 1871 m. – 37. Taip maždaug lankė mokyklą ir kitais metais, kuriuos iš eilės neminėsiu; paminėsiu čia tik kuomet skaičius mokinių pradėjo kilti: taip 1875 met. pagal užrašą buvo 52 mok., o 1877 jau užrašyta tik 37, 1878–35 mok., 1879–37, 1880–41, 1888–89, 1889–58, 1890–45, 1893–51, 1894–61, 1895–74 ir 1896–89 mok.

Iš paskutinių metų pagal užrašą buvo 1905–70, 1906–68, 1907–58 (tarp jų 15 mergaičių), 1908–96 (tarp jų 31 mergaitė) ir 30 vaikų nebepriimta dėl vietos stokos; taip pat nebebuvo priimami žydų vaikai (13) dėl vietos stokos. Tos skaitlinės aiškiausiai liudija, kad mokinių skaičius labiausiai pasidaužino 1908 metais, kuomet čion atvyko lietuvis mokytojas. Tokio didelio skaičiaus mergaičių (31) niekad čion nebuvo. Laike 1907/1908 metų, mokslo dienų nuo rugsėjo 10 d. ligi gegužės 1-ai, buvo 159. Vaikų užsirašė 96. Pagal metus įstojus buvo: 7 metų 4 mok., 8 m. – 5 mok., 9 m. – 8 mok., 10 m. – 18 mok., 11 m. – 13 mok., 12 m. – 28 mok., 13 m. – 6 mok., 14 m. – 9 mok., 15 m. – 5 mok. Rugsėjo mėnesyje užsirašė 28 mok., spalį – 45, ir lapkričio (iki 15) – 23 mok. Nuo lapkričio 15-os nebepriimtas nė vienas. Mokyklą lankė: rugsėjo mėnesyje apie 22, spalį – 60, lapkričio – 80–85, gruodžio – 80–85, sausio – apie 75, vasario – 60–65, kovo ir iki 5 balandžio (iki Velykų) – 50–54, po Velykų – 16.

Pirmame skyriuje iš rusų kalbos perskaitė Grigorijevio elementorių „Ruskoje slovo“, iš lietuvių kalbos perėjo Višinskio „Elementorių“ ir Žemaitės „Rinkinėlių“; rašė diktantus: atskirus žodžius ir sakinius; mokėsi iš atminties eilutes. Aritmetika buvo išguldoma lietuvių kalboje; pereita visi veiksmi iki 20 ir dešimtimis iki 100. II skyriuje rusų kalboje perskaityta knyga „Viešnyje Vschoody“ ir eilių mokyti iš atminties. Lietuvių kalboje mokiniai perskaitė Ladislavo „Žiupsnelį“, mokėsi ant atminties eiles, apysakaites perpasakodavo. Diktantą rašė iš

(Nukelta į 88 p.)

Luokės mokyklos mokytojai ir 6 skyriaus mokiniai 1939 m. po baigiamųjų egzaminų. Pirmoje eilėje centre – mokyklos vadovas J. Miknevičius, pirmas iš dešinės – žydų mokyklos vedėjas Joffé. Viršuje antra iš kairės stovi mokytoja Kunskaitė. Fotografas nežinomas. Nuotrauka iš reginos Stonkutės Žukienės rinkinio

(Atkelta iš 87 p.)

Gabrio „Trumpos lietuvių kalbos gramatikos“. Aritmetika – visi veiksmi kiek 100 ir sudėtymas, atimstymas ir dauginimas iki 1000. III skyrius (2 mok.) skaitė iš „Žiupsnelio“ (eilės, apsakymai ir t. t.) ir Mečiaus „Trumpas žemės aprašymas“ (skaitydavo ir perpasakodavo); rašė diktantus kartu su II skyriumi. Rusų kalboje perskaitė „Viešnyje Vschody“ dal. 3. Apart to perėjo trumpą istoriją, geografiją, taip pat rusų kalbos gramatiką. Į mokyklos knygyną daleista išsirašyti šias lietuviškas knygas: 1) Anderseno pasakos 3 egz. –

90 kap.; 2) Lietuvių pasakos 5 egz. – 75 kap.; 3) Robinzonas Kruzo 2 egz. – 1 rb. 30 kap.; 4) Turgenev. Mumu 6 egz. – 60 kap.; 5) Turgenev. Putpelė 6 egz. – 30 kap.; 6) Rinkinėlis vaikams. Žem – 10 egz. – 80 kap.; 7) Mečiaus. Trumpas žemės aprašymas – 10 egz. 3 rb. 80 kap.; Viso labo 42 egz. – 8 rb. 50 kap.; Mokytojas J. P.“

Mokytojas Juozas Jonas Paliukaitis gimė Suvalkijos gubernijoje, Višakio Rūdos apylinkėje, todėl po savo raštais dažnai pasirašindamas Višakis arba Višakėlis. 1900 m. jis įstojo į Veiverių mokytojų seminariją ir 1904 m. ją baigė. Nebuvo rusų valdžios mėgiamas, todėl jį kilnojo iš vienos vietos į kitą dirbti mokytojo

Luokės mokyklos mokytojai, mokiniai, jų tėvai 1933 m. prie senojo Luokės mokyklos pastato, kuriame veikė „narodnoje učilišče“, vėliau – pradinė mokykla, iki pastatant dabartinį Luokės mokyklos pastatą, – žydų mokykla, gyveno mokytojai, sovietmečiu veikė vaikų darželis. Pastatas nugriautas 2014 metais. Fotografas nežinomas. Nuotrauka iš Zitės Antušaitės rinkinio

pagalbininku ir tik 1907 m., kai jis iš Kretingos buvo atkeltas į Luokę, čia jau galėjo savarankiškai eiti mokytojo pareigas. Tais metais jo dėka leidinyje „Mokykla“ buvo paskelbta nemažai publikacijų apie Luokės mokyklą. 1908 ar 1909 metais J. J. Paliukaitis buvo pervestas dirbti į Panevėžio apskrities Naujamiesčio mokyklą – vėl mokytojo pagalbininku. Mirė 1918 m. balandžio 12 dieną.⁷

1908 m. „antrą Kalėdų dieną Luokėj mokyklos būste buvo rengta vaikams eglėlė. Ant eglėlės į mokyklą atsilankė žmonių labai daug, kambarys buvo kaip kimšte prikimštas. Buvo padainuota keletas lietuviškų dainelių. Vaikai ir mergaitės padeklamavo daug gražių eilių ir sakmių. Abelnai vakaras dideliems ir mažiems patiko, nes panašaus nieko ligi šiol luokiškiai nė girdėti negirdėjo. Tą pirmąjį vakarą įrengė vietinis kamendorius kun. Kaulakis.“⁸

1909 m. mokyklą lankė 40 mokinių (pagal sąrašą 95). Dėl vietos stokos nebuvo priimti 52 mok., neskaitant 16 žydų.⁹

1910 m. sausio 20 d. laikraštyje „Mokykla“ (Nr. 1) paskelbta 1906 m. statistika apie Luokės parapijos (publikacijoje vadinama *parakvija*) gyventojų raštingumą. Rašoma, kad iš Luokės miestelyje gyvenančių suaugusiųjų skaityti moka 361, nemoka – 97. Iš miestelyje gyvenusių vaikų skaityti mokėjo 60, nemokėjo – 15. Tarp Luokės suaugusiųjų raštingų buvo 63, o tarp vaikų – 29. Iš jų tik rusiškai rašyti mokėjo 12. Kartu informuojama, kad iš Luokės parapijos iškeliavusių į Ameriką yra 106.

Lietuvių mokytoją Luokė, matyt, greitai prarado todėl, kad, kaip 1911 m. spalio mėnesį rašė „Lietuvos Ūkininkas“, „Nuo šio rudens čion įsteigė mergaičių pradinę mokyklą. Jau ir mokytoja parvažiavo, tik, deja, nesuprantanti mūsų bočių kalbos – rusė. Antras mėnuo kaip vaikščioja be užsiėmimo, nes negauna nusamdyti mokyklai tinkamo kambario. Dabar turime tris mokytojus – du valsčiaus mokykloje – mokytoją ir mokytoji ir abudu rusu. Tiesa, mokytoja, neva išguldinėja lietuvių kalbą, bet ar daug vertės turi tas išguldinėjimas – nežinau... Už keturių varstų nuo Luokės, Dirvonėnuose, nuo šio rudens įsteigta pradinė mokykla. Mokytojas taip pat rusas.“

Ar veikė Luokėje mokykla Pirmojo pasaulinio karo metais, žinių neturima. Tikėtina, kad veikė, nes „Lietuvos Aidas“ 1917 m. lapkričio 8 d. rašė: „1914 metų knygos rodo [...] Lūkėje 2 mokyklas, 3 kl.“

1918 m. rugsėjo 12 d. „Dabartis“ rašė apie mokyklų komisijos posėdį, vykusį Luokėje (tikėtina, jog jis buvo skirtas daugeliui aplinkinių mokyklų, tarp jų ir Telšių). Pirmininkavo vaitas Skorševskas. Pranešta, kad „Svarbiausi dienotvarkės punktai buvo šie: įsteigimas

vietos antram mokytojui vokiečių mokykloje, turinčioje per 100 vaikų; patobulinimas gimnastikos pamokų; pasirūpinimas reikalingųjų priemonių; rėmimas gyvenimo ūkyje su pagalba mokyklų (renkant dilgėlių lapų, vaisių kauliukų, grybų ir kt.). Ypačiai buvo pabrėžta, kad vaikų švarumas labai pasitaisęs“.

Ta pati „Dabartis“ sekančiame numeryje paskelbė, kad Luokėje „mokytojauja katalikė mergaitė.“¹⁰

1920 m. kovo 21 d. „Lietuvos Ūkininkas“ (Nr. 12) žinutėje iš Luokės pranešė: „Turim liaudies mokyklą, kurią seniau lankydamo 30–40 vaikų. O šiemet darbščios mokytojos G.¹¹ dėka lankosi daugiau kaip šimtas.“ To paties laikraščio publikacijose paskelbta kad, „mokytojos ir mokinių daug pasidarbuota,“ ruošiant Kalėdų ir Velykų vakarėlius, kuriuose buvo vaidinama, rodomi gyvieji paveikslai, deklamuojama, dainuojama ir šokama.

1932 m. mokykloje buvo 4 komplektai mokinių (iš viso ją lankė daugiau negu 100 vaikų), 1937–1938 m. čia jų buvo 209. Mokyklai priklausė medinis pastatas, dar vienas medinis namas jai buvo nuomojamas. Mokykla turėjo 1,27 ha žemės. 1923 m. Luokėje buvo „dvi-komplektė mokykla, jos vedėja Šulcienė, padėjėjas – Stonkus, o 1924 m. dirbo mokytoja Mačernytė.“¹²

1930 m. spalio 12 d. „Žemaitis“ rašė: „Luokės valsčiuje sutarta nuo šių metų (1930) lapkričio 1 dienos įvesti privalomą mokslą.“ Ryšium su tuo 1931 m. vasario mėnesį Luokės mokykloje vyko Luokės valsčiaus mokytojų konferencija. Ji buvo informacinio pobūdžio. Tartasi įvairiais pedagoginio darbo klausimais.¹³

1934 m. „Luokės Skyriaus mokytojų basanavičiėčių susirinkimas. Išklaustas referatas apie pamokų suskirstymą vienkompлектėje 4 skyrių pradžios mokykloje. Nutarta steigti mokytojų knygyną“¹⁴

1935 m. kovo 14 d. Telšiuose vyko apskrities tarybos posėdis, kuriame buvo priimtas nutarimais imti 60 000 litų paskolą Plungės miesto tiltui ir Luokės miestelio pradinei mokyklai (6 kompl.) statyti.¹⁶ Statistikoje, kuri pateikta straipsnyje „Telšių apskr. 5 valsčių švietimo reikalai“, nurodyta, kad 1937 m. Luokės valsčiaus pradžios mokyklose mokėsi 846 mokiniai¹⁷.

1939 m. mokykla pradėjo veikti naujame moderniame pastate, kurį suprojektavo architektas Steponas Stulginskis. Tais metais Luokės mokykloje mokėsi 300 vaikų¹⁸.

Nuo 1919 m. Luokėje veikė valstybinė žydų pradžios mokykla. Ją 1933 m. lankė 50 mokinių, 1938 m. – 32. Čia buvo dėstoma hebrajų kalba.

¹ Didžioji dauguma šiame tekste pateiktos medžiagos yra cituojama iš Kazio Misiiaus straipsnio „Žemaičių aukštumos regiono švietimo raida XVI a. –1940 m“.

² Joana Misiūnienė.

³ Prašmantaitė A., *Žemaičių vyskupas Juozapas Arnulfas Giedraitis*, Vilnius, 2000, 352 p.

⁴ *Nedėldienio skaitymai*, 1906-10-04.

⁵ *Vilniaus žinios*, 1907-07-10.

⁶ Tai rodo, kad nuo 1862 m. iki 1865 m. Luokėje mokyklos nebuvo. – Sofijos Gedminienės pastaba.

⁷ *Darbininkų Balsas*, 1918-05-02.

⁸ *Vilniaus žinios*, 1908-01-31.

⁹ *Lietuvos Ūkininkas*, 1909-01-28.

¹⁰ Tai buvo dar kaizerinės Vokietijos okupacijos metas, baigiantis Pirmajam pasauliniam karui.

¹¹ E. Gintelaitės.

¹² *Lietuvos žinios*, 1923-08-21; *Žemaitis*, 1924-11-21.

¹³ *Žemaičių Balsas*, 1931-02-26.

¹⁴ Čia, matyt, apsiriktą parašyti, turėjo būti ne *knjgynas*, o *biblioteka*. – Sofijos Gedminienės pastaba.

¹⁵ *Mūsų Kraštas*, 1934-12-10.

¹⁶ *Mūsų Kraštas*, 1903 m.

¹⁷ *Vakarai*, 1937-02-03.

¹⁸ *Vakarai*, 1939-01-19.

Literatūra apie Luokę

1. Almonaitis Vytenis, *Žemaitijos politinė padėtis 1380–1410 metais*, Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 1998.

2. *Baltų religijos ir mitologijos šaltiniai. T. 2: XVI amžius* [sudarė Norbertas Vėlius], Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2001.

3. *Biržulio baseino kompleksinių tyrinėjimų dešimtmetis*, Vilnius: Lietuvos TSR istorijos ir etnografijos muziejus, 1987.

4. Bružaitė Reda, *Vilniaus ir Žemaičių vyskupijų parapiinė dvasininkija XV a. – XVI a. trečiajame ketvirtyje* [daktaro disertacija], Vilnius, 2012.

5. Bumblauskas Alfredas, *Senosios Lietuvos istorija 1009–1795*, Vilnius: R. Paknio leidykla, 2005.

6. Butrimas Adomas, *Telšių kraštas. Istorija, kultūra, meno paminklai*, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2005.

7. Daukantas Simonas, *Raštai*, Vilnius, 1976, t. 1, 2.

8. Ivinskis Zenonas, *Lietuvos istorija: iki Vytauto Didžiojo mirties*, Vilnius: Mokslas, 1991.

9. Gudavičius Edvardas, *Lietuvos istorija. T. 1: Nuo seniausių laikų iki 1569 m.*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1999.

10. Jankauskas Vidmantas, „1863 m. sukilimo atgarsiai Žemaičių Kalvarijos apylinkėse“, *Žemaičių praeitis*, knyga 2, 1993.

11. Juzumas Vincentas, *Žemaičių vyskupijos aprašymas*, Varniai: Žemaičių vyskupystės muziejus, 2013.

12. Kaluškevičius Benjaminas, Misius Kazys, *Lietuvos knygnešiai ir daraktorai 1864–1904*, Vilnius: Diemedžio leidykla, 2004.

13. Krasauskas Rapokas, „Katalikų bažnyčia Lietuvoje XVI–XVII amžiuje. Nuosmukio priežastys ir atgimimo veiksniai“, *Lietuvos katalikų mokslo akademija: Suvažiavimo darbai: VI*, Roma: Lietuvos katalikų mokslo akademija, 1969.

14. Kristanavičius Bronius S. J., „Katalikų bažnyčios padėtis Lietuvoje nepriklausomybės pradžioje“, *Laiškai lietuviams*, Čikaga, 1976, Nr. 3.

15. *Kultūrinio landšafto raida Žemaičių aukštumoje*, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2004.

16. Kviklys Bronius, *Mūsų Lietuva*, Vilnius: Mintis, 1991, t. 4.

17. *Lietuvos apgyventos vietos. Pirmojo visuotintojo Lietuvos gyventojų 1923 m. surašymo duomenys*, Kaunas, 1925, t. 1.

18. Kiaupienė Jūratė, Petrauskas Rimvydas, *Lietuvos istorija. IV tomas. Nauji horizontai*, Vilnius: Baltos lankos, 2009.

19. Lūžys Sigitas, „Senieji paraščių raštai“, *Darbai ir dienos*, 2005, Nr. 44.

20. Meilus Elmantas, „Salantų dvaro ir valdos gyvenimas XVIII amžiaus antroje pusėje“, *Acta Academiae Artium Vilnensis*, Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2008, Nr. 47–48.

21. Meilus E., *Žemaitijos kunigaikštystės miesteliai XVII a. II pusėje – XVIII a.*, Vilnius, 1997.

22. Merkys Vytautas, *Motiejus Valančius: Tarp katalikiškojo universalizmo ir tautiškumo*, Vilnius: Mintis, 1999.

23. Miškinis Algimantas, *Vakarų Lietuvos miestai ir miesteliai: I knyga*, Vilnius: Savastis, 2004.

24. Praspaliauskienė Rima, *Nereikalingi ir pavojingi: XVIII a. pabaišos – XIX a. pirmosios pusės elgetos, valkatos ir plėšikai Lietuvoje*, Vilnius: Žara, 2000.

25. Prašmantaitė Aldona, *Žemaičių vyskupas Juozapas Arnulfas Giedraitis*, Vilnius: Diemedis, 2000.

26. Saviščevas Eugenijus, *Žemaitijos savivalda ir valdžios elitas 1409–1566 metais*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2010.

27. *Lietuvos istorija* [red. Adolfas Šapoka], Kaunas: Šviesa, 1936.

28. Valančius Motiejus, *Raštai, t. 2: Žemaičių vyskupystė*, Vilnius. Vaiga, 1972.

29. Valančius Motiejus, *Namų užrašai*, Vilnius: Baltos lankos, 2003.

30. *Žemaičių istorijos virsmai iš 750 metų perspektyvos* [sudarė Antanas Ivinskis], Vilnius: Aidai, 2004.